

DAMIR MATAUŠIĆ – KRITIČKA RETROSPEKTIVA, 1974. – 2020.

IM 52, 2021.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

NIKOLINA HRUST □ Umjetnički paviljon u Zagrebu

sl.1. Postav izložbe Damir Mataušić, Kritička retrospektiva, 1974.-2020.
Foto Goran Vranić©, Moderna galerija, Zagreb

U zagrebačkoj Modernoj galeriji od 15. rujna do 25. listopada 2020. održana je retrospektivna izložba kipara Damira Mataušića (1954.), zasigurno najpoznatijega suvremenog hrvatskog medaljera i kipara sitne plastike. Kustosica izložbe, autorica predgovora i urednica kataloga je Tatijana Gareljčić, a uvodnik u katalogu napisao je Branko Franceschi.

Na izložbi je predstavljeno 200 od preko 700 radova iz umjetnikova bogatog opusa nastalog od 1974. do 2020. koji obuhvaća medalje, kovanice, svećane lance i počasnice, male plastike, a prvi je put prezentirana kiparova monumentalna spomenička, javna i sakralna plastika. U uvodnom tekstu o izložbi Tatijana Gareljčić uvodi posjetitelja u svijet kiparskog stvaralaštva Damira Mataušića najavljujući *Veliki i Mali svijet Damira Mataušića. Od Livada do Oblaka i Neba, od ludističkog do duhovnog svijeta ovog svestranog kipara i medaljera.*

Opus Damira Mataušića na izložbi je predstavljen unutar šest cjelina: *Medaljerska djela* (medalje, plakete, taktili i

stajačice), *Mala plastika* (skulpture i reljefi), *Počasni lanci, Novac* (kovanice i modeli), *Sakralna skulptura* (modeli i poliester) i *Javni spomenici* (modeli i fotografije).

Na početku izložbe predstavljena su novija kiparova djela velikih formata i sakralne tematike izvedena posljednjih desetak godina u suvremenim crkvenim prostorima Zagreba i Đakova.

Ulazna dvorana posvećena je kapelici Marije Majke Crkve Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu, koja je veliki kiparov projekt uređenja cjelokupnog interijera crkvenog prostora u kojemu dominira motiv oblaka što ga nalazimo na reljefima četiriju evanđelista i na naslonu sedesa, škropionice, a oblak zakriliuje i svjetlo na svodu. U samoj kapelici dekorativni su elementi i sakralni predmeti izvedeni kombinacijom luminiranoga poliranog aluminija i patinirane bronce, a sedes od izbijeljenog jasena i poliranog aluminija na izložbi su prezentirani u bojanom poliesteru. Damir Mataušić za taj je prostor oblikovao i rondo Bogorodice s dječjim likom Isusa Kri-

sl.2. Postav izložbe Damir Mataušić, *Kritička retrospektiva, 1974.–2020.*

Foto Goran Vranić©, Moderna galerija, Zagreb

sl.3. Damir Mataušić, *Identitet, 2019.*

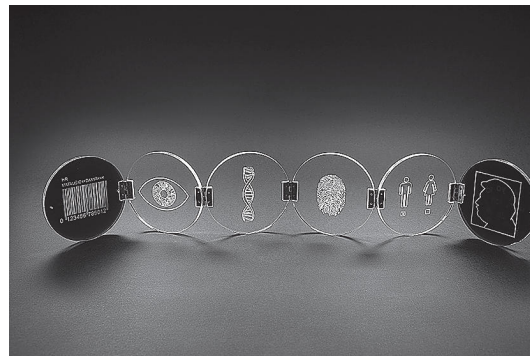
sta unutar Goručega grma, svijećnjake i procesijski križ te svetohranište s motivom pelikana. Cijeli crkveni interijer osmišljen je u suradnji s Ivicom Ragužom, dekanom Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu i izveden je 2018.¹

U drugoj su dvorani izložena djela opreme crkve sv. Augustina Kažotića u Zagrebu, također izvedena tehnikom lijevanoga i brušenog poliestera, dok su u samoj crkvi izrađena kombinacijom sjajne polirane bronce s posrebnim ili poliranim aluminijskim dijelovima. Izloženi su modeli svih 14 postaja križnog puta te perforirani i iluminirani reljef *Raspet, mučen i uskrsnuo*. Reljef je izveden 2009., a križni put i procesijski križ 2012. – 2013.

U dvoranama južnog krila Muzeja predstavljen je mnogobrojni opus „malih plastika“, djela čije su dimenzije uglavnom do 30 centimetara. U tom su dijelu na zidovima i u vitrinama izložene brojne stajačice i taktili, modeli za skulpture većih dimenzija, novac, originalne kovanice od plemenitih materijala i medalje. Radovi u tom dijelu postava protežu se od Mataušićevih ranih ostvarenja poput portretne medalje *Tin Ujević* (1974.), brončane plakete *Kolega* (1975.), *Taktila* (1978.) do poliptiha *Identitet* (2019.), svojevrzne suvremene autoportretne medalje izrađene od graviranih elemenata od pleksi stakla za koju je na 13. Memorijalu Ive Kerdića – triennalu hrvatskog medaljerstva i male plastike 2019. osvojio *Grand Prix*, te do najnovijih radova iz 2020.: *Počasne medalje Sveučilišta u Zagrebu* i *Pektoralnog križa prebendara zagrebačke nadbiskupije*.

Materijali kojima se kipar koristi raznovrsni su – od „klastične“ lijevane i patinirane bronce, katkad posrebrne ili pozlaćene, bakra, sjajnoga lijevanog i poliranog aluminijska i njihovih kombinacija, ali i bijeloga brušenog poliestera, epoksilne smole, stakla te emajla i drva u širokom rasponu boja i u naizgled nespojivim fuzijama jednih s drugima.

Skulpture malih dimenzija često su naknadno i u ponešto izmijenjenom obliku postale plakete, priznanja i nagrade, te je mnogo Mataušićevih djela oblikovano i kao javno priznanje. Jedan od najprepoznatljivijih motiva je *Stablo mladosti* (1978.), koje je jedan od najranijih radova. Iz njega se 1998. razvio *Stručak*, koji se u nizu transformiranih oblika i kombinacija materijala pojavljuje kao forma niza nagrada na Međunarodnoj vrtnoj izložbi

Floraart 1992., 2006., 2014., 2015. i 2020., a prateći Mataušićev opus, na izložbi ćemo zamijetiti još stabala različitih oblika. Drugi od oblika kojima se Mataušić koristi u svojim radovima jest motiv oblaka, koji se mogao uočiti već na početku izložbe, na opremi kapelice Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu. No istu formu oblaka nalazimo i mnogo ranije u nizu malih plastika – u stajaćicama *Slap* (1997.) i *Nebeska vrata* (1998.) te na nekoliko primjera iz serije ludističkih plastika iz ciklusa *Vremena* (2001. – 2015.).

Na drugim radovima oblu formu oblaka prepoznajemo u obrisima krošanja četiriju stabala u malim plastikama *Drvo dječjih sanja – Četiri godišnja doba* (1998.), na medalji u povodu monografske izložbe održane u Galeriji Klovićevi dvori 1998. i na nagradi Ministarstva kulture *Ivo Horvat* (2007.).

Među ostalim malim plastikama posebno mjesto na izložbi ima 12 medalja za najveća dostignuća na širokom području hrvatske kulture, znanosti i različitih struka. To su: nagrade *Otokar Keršovani* i *Nikša Antonini* Hrvatskoga novinarskog društva (1996.), nagrada *Blaž Baromić* za najbolju spomen-knjigu i nagrada *Marin Držić* (1997.), Nagrada za životno djelo HAŠK-a Mladost (2001.), Nagrada Hrvatskoga oglasnog zbora Zlatno zvono (2002.) i Međunarodna nagrada oglasnog zbora Eventum (2002.), nagrada *Iso Velikanović* Ministarstva kulture (2005.), nagrada *Doris Pack* Hrvatskoga kulturnog kluba (2006.), nagrada *Vicko Andrić* za izvanredan doprinos u zaštiti kulturne baštine (2007.) te nagrada *Jadranko Crnić* za cjeloživotni doprinos i iznimna postignuća u pravnoj struci i promociji vladavine prava u Republici Hrvatskoj (2011.).

Mataušićev medaljerski opus, započeo medaljom s likom Tina Ujevića, nastavlja se nizom medalja na kojima su zabilježene osobe i motivi značajni za hrvatsku povijest, kulturu, znanost, gospodarstvo i sport. Tatijana Garelić navodi kako Mataušić na portretnim medaljama „sumira fizionomije i meko oblike lik u karakterističnoj pozi, prostor medalje ili plakete u idealnom je suodnosu s portretiranim. To može biti i prazni prostor, ali najčešće je niz simbola i natpisa koje stvaraju cjelovitu sliku razdoblja i razloga zašto je neki lik predstavljen medaljom. Agilno prilagođava stil i značajki bira način oblikovanja sadržaja natpisa i forme slova kao jednakovrijednih sastavnica počasne medalje”.²

¹ Garelić, T., Katalog retrospektivne izložbe, Moderna galerija, 2020: 21.

² Galjerić, T., Katalog retrospektivne izložbe, Moderna galerija, 2020: 13.

Najbrojnije su Mataušićeve medalje sa sakralnim motivima na kojima prikazuje vjerske građevine, obredne predmete, vjerske simbole, duhovnike i svetce, među kojima su istaknute *Hrvatska franjevačka provincija Svetog Ćirila i Metoda 1900. – 2000.* (1999.), *Sv. Jeronim* – izrađena uz prigodu kada kardinal Josipa Bozanića preuzima svoj kardinalski naslov drevne hrvatske crkve sv. Jeronima u Rimu (2005.), *Družba sestara franjevki od Bezgriješne* (2006.), *Pastiri blaženici Crkve zagrebačke* – uz proslavu 10. obljetnice nadbiskupske službe kardinala Josipa Bozanića (2007.), *Sv. Nikola Tavelić* (2007.), *Sv. Dominik* (2007.) i *Fra Aleksa Benigar* (2007.).

Iz medaljerskog opusa posvećenoga osobama važnim za hrvatsku povijest, kulturu i znanost izdvojene su Ćiril i Metodije (1986.), *Blaž Jurjev Trogiraniin / Emanuel Vidočić* (1987.), *Lovro Matačić* (1990.), *Antun Barac* (1995.), *Stjepan Ivšić* (1995.), *Vatroslav Jagić* (1995.), *Ivana Brlić-Mažuranić* (1998.), *Faust Vrančić* (2002.), *Marin Držić 1508. – 2008.* (2008.), *Miho Pracat* (2008.), *Višegradski ugovor – Društvo prijatelja dubrovačkih starina* (2009.), *Ana Marija Maruna* (2011.), *Klica – u spomen Janešu* (2017.) i *Niko Kapetanić* (2019.).

Od obljetničkih medalja izložene su: *500. obljetnica Senjskog glagoljskog misala* (1994.), *50. obljetnica Društva prijatelja dubrovačkih starina* (2002.), *Janjevo 1303. – 2003.* (2003.), *Družba „Braća Hrvatskog zmaja” 1905. – 2005.* (2005.), *5. i 10. obljetnica Hrvatskoga novčarskog zavoda* (1996. i 2004.), *Biskupija bjelovarsko-križevačka* (2010.) i *300. obljetnica krunjenja slike Majke Božje Trsatske* (2015.).

Kao što su znamenite osobe iz hrvatske povijesti simboli hrvatske kulture i znanosti, njezini su čuvari muzejske ustanove za koje je Mataušić također izradio medalje. To su: *Strossmayerova galerija* (1984.), *Obljetnica Muzejskog prostora i Muzeja Mimara* (1992.), *Hrvatski prirodoslovni muzej* (1996.), *Muzej suvremene umjetnosti* (2009.) i *Moderna galerija* (2015.). Njima su tematski srodne medalje *Baština – zaštitni znak spomenika kulture* (2005.) i *Hrvatska kultura* (2006.). S Muzejsko-galerijskim prostorom (danas Galerija Klovićevi dvori) Mataušić početkom 1980-ih godina uspostavlja suradnju i otada za svaku veliku izložbu u tom prostoru oblikuje barem jednu medalju. Tako su nastale: *Riznica zagrebačke katedrale* (1983.), *Drevna kineska kultura* (1984.), *Kyoto*

sl.4. Damir Mataušić, *Zajedništvo*, 2009.

sl.5. Damir Mataušić, *Bubina livada*, park Bundek, Zagreb, 2016.

– *cvijet kulture Japana* (1986.), *Židovi na tlu Jugoslavije i Pisana riječ na tlu Hrvatske* (obje 1988.).

Događanja uz koja povezujemo Mataušićeve medalje svakako su i sportska natjecanja, među kojima se posebno ističe *Univerzijada 1987.* s 14 sportskih medalja za pojedinačne sportske discipline s maskotom Zagijem i stajačica u obliku trodimenzionalnog loga manifestacije, ali i *Eurobasket, Zagreb* (1989.) te *Svjetsko prvenstvo u bočanju Boče '91.* (1991.)

Još jedna česta tema Mataušićevih medalja jesu gradovi i povijesna mjesta: *Varaždin* (1991.), *Čakovec* (1995.), *Međugorje* (1996. i 2003.) *Trsat – Rijeka* (1997.), *Dubrovnik, Pula* (obje 2005.), *Zadar*, (2006.), *Rijeka* (2009.), *Bleiburg* (2009.), *Križevci* (2011.) i *Velika Onofrijeva fontana (Dubrovnik)* (2016.).

Retrospektiva Damira Mataušića ne bi bila potpuna bez izložaka kovanog novca što ga je izrađivao u povodu obilježavanja različitih događaja te hrvatskih kulturnih, povijesnih i prirodnih znamenitosti. Neki su primjerci rađeni kao optjecajni novac izveden od slitine nikla i bakra ili od bimetal bakrene jezgre i niklanog prstena, dok je jubilarni novac iskovan od srebra i zlata visoke finoće. Od 1994. Mataušić je izveo 42 kovanice nominalne vrijednosti od 5 do 1000 kuna, od kojih je deset u obliku dvanaesterokuta, a osobito je zanimljiv nastanak dvaju srebrnjaka s motivom djevojke s harfom Ivana Meštrovića na aversu. Prema arhivskim izvorima, Meštrovićev je crtež prekasno stigao na natječaj Irske banke 1927. te je ostao u njezinu arhivu. Mataušić je preuzeo Meštrovićev motiv djevojke s harfom i 2006. za Hrvatsku narodnu banku izradio srebrnjak posvećen Ivanu Meštroviću nominalne vrijednosti 150 kuna, a godinu nakon toga, 2007., za Irsku središnju banku oblikuje srebrnjak nominalne 15 eura s istim Meštrovićevim crtežom na aversu. Poveznica obaju srebrnjaka je revers na kojemu je irski simbol četverolisne djeteline objedinjen dvama kvadratima koji simboliziraju Hrvatsku, a razlika je samo u tekstu koji je na jednoj kovanici na hrvatskom jeziku i s kunom kao valutom, a na drugoj je na keltskom jeziku i s eurom.

Od ostalih jubilarnih kovanica navodimo prigode uz koje su iskovan: *900 godina Zagrebačke biskupije i Grada Zagreba* (1994.), *500. obljetnica tiskanja Senjskoga glagoljskoga misala* (1995.), *Dan državnosti RH* (1995.),

sl.6. Damir Mataušić, *S glavom u oblacima*, po Toniju, 2016.

Hrvatski kraljevski grad Knin (1995.), *26. Olimpijske igre, Atlanta* – rukomet i gimnastika, streljaštvo i stolni tenis (1996.), *Prvi kongres hrvatskih esperantista* (1997.), *Pet godina Republike Hrvatske u Organizaciji ujedinjenih naroda* (1997.), *Hrvatsko Podunavlje* (1997.), *Baranja – crne rode* (1997.), *Baranja – orao štekavac* (1997.), *EXPO Lisabon* (1998.), *U povodu uvođenja eura* (1999.), *Katarina Zrinska* (1999.), *U povodu 2000. – Počast čovjeku* (2000.), *10. obljetnica međunarodnog priznanja Hrvatske* (2000.), *Republika Hrvatska – kandidat za članstvo u EU* (2005.), *Svjetsko nogometno prvenstvo u Njemačkoj* (2006.), *Benedikt Kotruljević* (2007.), *Hrvatski brodovi* (2007.), *Braille* (2009.), *FIFA 2010.*, *Godišnja skupština Europske banke za obnovu i razvoj, Zagreb* (2010.), *Ugovor o pristupanju RH Europskoj uniji* (2012.), *Republika Hrvatska – članica Europske unije* (2013.), *25. godina neovisnosti Republike Hrvatske* (2016.), *25. obljetnica uvođenja kune u RH* (2019.), *350. obljetnica osnivanja Sveučilišta u Zagrebu* (2019.), *Hrvatsko predsjedanje Vijećem Europske unije* (2019.).

Sljedeća predstavljena cjelina bili su iluminirani reljefi iz ciklusa *Credo* (2008. – 2010.), izrađeni od lijevanoga poliranog aluminija, simboličnih naziva *Početak*, *Svjedočanstvo*, *Ljubav*, *Pokopan*, *Zajedništvo*, *Iskušenje*, *Prilaz*, *Nebesa*, *Vjera*, *Sumnja*, *Bezdan*, *Znak*, *Otajstvo*, *Gledanje*, *Vjerovanje*, *Stvaranje*, *Punina*. Jednostavne, minimalističke forme tih reljefa svojom zrcalnom površinom, uz blago pozadinsko osvjetljenje, potiču na kontemplaciju i u promatrača prizivaju mir.

Za Mataušićev opus vrlo su važna cjelina njegovi počasni lanci čije oblikovanje odlikuje snažna imaginacija u oblikovanju medaljona i karika, uz istodobno zadržava-

vanje klasičnih motiva kojima se ističe važnost lanca i položaja osobe koja ga nosi. Mataušić je prvi počasni lanac izradio upravo za dekana Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu 1979., i to kao svoj diplomski rad. Taj vrlo zahtjevni zadatak uspješno je obavio izradivši lanac s razgranatom prsnom karikom na kojoj grozdasto visi osam medaljona u kojima su simbolično predstavljeni najznačajniji hrvatski umjetnici od romanike do renesanse (Vincent iz Kastva, Julije Klović, Andrija Buvina, Lucijan Laurana, Majstor Radovan, Juraj Dalmatinac, Franjo Laurana), a završni medaljon simbolizira ALU.

Nakon iznimnoga dekanskog lanca ALU-a, Mataušić je 1980. osmislio lanac Međunarodne misije znanosti i mira. Na oblikovanje tog lanca Mataušić poziva deset hrvatskih medaljera i kipara, od kojih je svaki izradio po jedan od deset portreta svjetskih nobelovaca, a ključni medaljon sa simbolom zemaljske kugle izradio je njegov otac – Vladimir Mataušić.

Sljedeći počasni lanac Mataušić je izradio 2001. za dekana zagrebačkoga Ekonomskog fakulteta, a na njemu je 16 medaljona sa simbolima robe (žito, riba, koža...) te aversi slavonskih banovaca s bročanim vrijednostima.

Četvrti Mataušićev lanac bio je Gradonačelnički lanac Hrvatske Kostajnice (2003.), na kojemu je devet simbola grada, a na prsnom su privjesku naziv grada i grb.

Mataušić je od 2010. izradio još tri počasna lanca: lanac Hrvatske odvjetničke komore (2010.), lanac Velikog meštra Družbe „Braća Hrvatskoga zmaja” (2013.) i Dekanski lanac Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu (2015.).

Mataušićev slobodan pristup oblikovanju i materijalima najočitiiji je u ludističkim medaljama *Kruh*, *sir* i *masline* te *Torta* (obje 2004.), i seriji malih plastika u ciklusu *Vremena* (2001. – 2015.). U njima u formi diptiha prozora kombinira različite materijale, boje i teksture duhovito oblikujući *Podne*, *Vrijeme oblačno*, *Vrijeme zimsko I. i II.*, *Vrijeme proljetno*, *Vrijeme berbe*, *Vrijeme za kupanje*, *Vrijeme blagdansko*, *Vrijeme valovito*, *Vrijeme za letenje*, *Vrijeme kišovito*, *Bura*, *Vrijeme punog mjesec*, *Vrijeme fjakasto*. Osim tih poliptiha, u skupinu ludističkih plastika ubraja se i niz vedrih i vrcastih skulptura nastalih od 1998. do 2016., koje djeluju poput igračaka, a i njihovi nazivi prizivaju na igru i avanturu: *Padač*, *Ko eroplan*, *Plivač*, *Ronilac*, *Pegaz*, *Baccanalia*, *S glavom u oblacima*, po Toniju.

U posljednjoj cjelini iz opusa Damira Mataušića prezentirani su spomenici u javnom prostoru. Putem fotografija i modela prikazani su: Mataušićev prvi javni spomenik *Privaz*, postavljen u Omišlju 2004. u povodu dolaska pape Ivana Pavla II., *Pozdrav Zagrebu* iz 2013. maketa je grada Zagreba smještena u samom središtu grada, nadomak Trgu bana Jelačića, a *Bumbina livada* iz 2016. postavljena je u povodu 50. obljetnice Sajma cvijeća na jezeru Bundek. Posljednji javni spomenik *Zrno soli* (2020.) izveden je u gradu poznatome upravo po proizvodnji soli – Stonu.

sl.7. Damir Mataušić, kapelica Marije Majke Crkve Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu, 2018.

sl.8. Damir Mataušić, škropionica u kapelici Marije Majke Crkve Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu, 2018.

Iako u oblikovanju novca, medalja i počasnih lanaca Mataušić zadržava dio klasičnog pristupa tim formama, njegovo zanimanje za eksperiment i slobodniji izraz ipak se očituju i na tim djelima, i to u načinu modeliranja, pomaku od uvriježenog oblika elemenata i u kombinacijama materijala.

Predstavljajući ovom retrospektivom radove kipara Damira Mataušića, pokazano je koliku širinu u oblikovanju, motivima i odabiru materijala jedan kipar može imati. Damir Mataušić upravo je umjetnik koji je svojim radovima, od sitnih do velikih dimenzija, od minucioznoga, zlatarskog oblikovanja klasičnih motiva od plemenitih materijala do zaigranih slobodnih formi koje svojom živopisnošću i kombinacijom materijala izazivaju radost, potvrdio da nema granica koje bi mogle ograničiti umjetnikovu potragu za novim i inovativnim rješenjima.

Za one kojima je izložba promaknula ili je se žele prisjetiti, snimljena je i virtualna šetnja koja se može pogledati na http://www.matausic.net/index.php?option=com_content&task=view&id=7&Itemid=6.

LITERATURA

1. Katalog izložbe *Damir Mataušić – Krička retrospektiva, 1974. – 2020.* Zagreb: Moderna galerija, 2020.; katalog izložbe *Damir Mataušić – Manje je više.* Zagreb: Tifološki muzej, 2014.
2. Mesinger, B. *Damir Mataušić.* Zagreb: Školska knjiga, 2010.
3. Vukić, F. *Damir Mataušić.* Zagreb: Grafički zavod Hrvatske, 1993.

Primljeno: 29. srpnja 2021.

DAMIR MATAUŠIĆ – A CRITICAL RETROSPECTIVE, 1974-2020

This paper is a review of the critical retrospective of the work of sculptor and medallist Damir Mataušić held in Zagreb's Modern Gallery, at which works created between 1974 and divided into six units were shown. The exhibition showed works ranging from the early medals, small-scale sculptures, to public monuments and the furnishing of ecclesiastical interiors, the medal for which in 2019 he received the Grand Prix at the Ivo Kerdić Memorial – Triennial of Croatian Medal-Making and Small Scale Sculpture, and the medals of Zagreb University and a Pectoral Cross for 2020.